

Nowe tytuły i stopnie naukowe z zakresu numizmatyki

W 2000 roku dwóch badaczy zajmujących się między innymi historią pieniądza uzyskało od prezydenta RP tytuły naukowe profesora. Jednym z nich jest członek naszej redakcji — profesor Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu dr hab. Mariusz Mielczarek. Jest on również związany z Instytutem Archeologii i Etnologii PAN, Oddział w Łodzi, oraz z łódzkim Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym. Drugim wyróżnionym badaczem jest dr hab. Wiesław Kaczanowicz — profesor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, uczeń i następca niedawno zmarłego prof. Andrzeja Kunisza.

20 stycznia 1999 r. odbyło się kolokwium habilitacyjne dra Aleksandra Bursche. Przedłożoną rozprawę: *Złote medaliony rzymskie w Barbaricum. Symbolika prestiżu i władzy społeczeństw barbarzyńskich u schyłku starożytności*, Warszawa 1998 (por. rec. w WN XLIV, 2000, s. 96 n.) bardzo pozytywnie ocenili recenzenci: prof. prof. J. Kolendo, M. Mączyńska i M. Salamon. Na tej podstawie, jak również w wyniku przebiegu kolokwium i wykładu habilitacyjnego, Rada Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego nadała dr. Bursche stopień doktora habilitowanego.

Obu Profesorom i Doktorowi habilitowanemu (wszyscy trzej są członkami Komisji Numizmatycznej Komitetu Nauk Historycznych PAN) redakcja składa serdeczne gratulacje.

W maju 1998 r. odbyła się w Instytucie Historii Uniwersytetu Gdańskiego obrona rozprawy doktorskiej mgr. Ireneusza Milewskiego. Tytuł rozprawy: *Pieniądz w greckiej literaturze patrystycznej IV wieku na przykładzie pism kapa-dockich Ojców Kościoła i Jana Chryzostoma* (wersja skrócona opublikowana przez Wydawnictwo UG, Gdańsk 1999, 281 s.). Promotorem był prof. dr Jan Iluk, a recenzentami prof. prof. W. Ceran i M. Salamon.

W Instytucie Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego na seminarium prof. S. Suchodolskiego wypromowanych zostało trzech nowych magistrów: 27 maja 1999 Joanna Woźniak

obroniła pracę *Ułamki monet w znaleziskach wczesnośredniowiecznych na terenie ziem polskich*, 23 maja 2000 Dobrochna Gorlińska — pracę *Ikonografia brakteatów Mieszka III Starego*, a 5 września 2000 Michalina Michalska pracę *Monety wykorzystywane jako ozdoby we wczesnym średniowieczu na terenie ziem polskich*. Ostatnio (21 grudnia 2000) stopień magistra uzyskał Zdzisław Kazubiński na podstawie pracy: *Skarb monet z połowy XI w. z miejscowości nieznanej na Pomorzu*.

S. S.

Prace magisterskie dotyczące numizmatyki w Poznaniu

W Instytucie Prahistorii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w latach 1964–1999 powstało 11 prac magisterskich, których tematyka była w mniejszym lub większym stopniu związana z numizmatyką lub historią pieniądza kruszcowego. Promotorem pięciu pierwszych (w latach 1964–1989) był nieżyjący już prof. dr Jan Zak, a sześciu pozostałych (w latach 1995–1999) — prof. dr Hanna Kóčka-Krenz. Prace te i ich autorzy zostaną wymienieni w porządku chronologicznym:

Ewa Nowicka, *Moneta bizantyjska w Polsce średniowiecznej* (1964)

W. Popko, *Wczesnośredniowieczne monety ratybońskie na ziemiach polskich* (1967)

Grażyna Zembska, *Moneta fryzyjska we wczesnym średniowieczu na ziemiach polskich* (1970)

Grażyna Sikorska, *Elementy ruskie we wczesnośredniowiecznych skarbach odrzańsko-wiślańskich* (1986)

Radosław Sobczyk, *Moneta wielkopolska okresu rozbitcia dzielnicowego 1138–1296* (1989)

Robert Rutkowski, *Wczesnośredniowieczne monety duńskie na ziemiach polskich* (1995)

Anna Kurczewska, *Wczesnośredniowieczny skarb srebrny z Kuźnicy Czarnkowskiej, woj. pilskie. Ozdoby* (1998)

Monika Maleszka, *Zespół odważników ze stanowiska wczesnośredniowiecznego we Wrzeszynie, gm. Sławno, woj. śląskie* (1998). Publikacja

cja w: E. Wilgocki, P. Krajewski, M. Dworczyk, seria „Acta Archeologica Pomeranica”, Szczecin, t. I, s. 177–184.

Agata Owsianowska, *Wczesnośredniowieczna biżuteria srebrna ze skarbu z Kicina, gm. Orchowo, woj. konińskie* (1998)

Arkadiusz Tabaka, *Skarb denarów krzyżowych z Ogorzelczyna, pow. Turek* (1998). Przewidziane jest opublikowanie skrótu tej pracy na łamach WN.

Magdalena Kowańska, *Wczesnośredniowieczny skarb srebrny z Wielonka, pow. Szamotuły, woj. wielkopolskie* (1999).

A. Tabaka

Numizmatyczna praca magisterska w Lublinie

Mariusz Zajączkowski, absolwent Katedry Archeologii Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskał 12 października 1999 r. magisterium na podstawie pracy *Nowożytnie znaleziska monetarne z XVI–XVIII w. na Lubelszczyźnie (z katalogiem)*. Promotorem była dr hab. Irena Kutylowska.

BRP.

Numizmatyczne magisteria w Toruniu

W Instytucie Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu powstały w latach 1998–2000 cztery prace magisterskie:

Marta Pytlewicz, *Tkaniny datowane skarbnami monet od X do połowy XVIII wieku z terenu Polski* (1996) — promotor prof. dr hab. M. Mielczarek

Ryszard Kaźmierczak, *Monety rzymskie z III i IV wieku znalezione w południowo-wschodniej Polsce* (1997) — promotor jw.

Jarosław Kozłowski, *Napływ i rola monet arabskich na Pomorzu* (1998) — promotor prof. UMK dr hab. A. Kola

Radosław Siołkowski, *Rola i drogi napływu pieniądza kruszcowego na Pomorzu Wschodnim we wczesnym średniowieczu* (2000) — promotor prof. UMK dr hab. W. Chudziak.

M. Mielczarek

Numizmatyczne magisterium w Łodzi

W 1999 r. w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego Adam Jegliński uzyskał

stopień magistra na podstawie pracy *Monety dynastii julijsko-klaudyjskiej jako narzędzie propagandy dynastyczno-państwowej*. Promotorem była prof. UŁ Ilona Skupińska-Løvset. Rozwinięty fragment tej pracy zatytułowany *O chronologii wschodnich brązów Augusta*, będzie publikowany na łamach WN.

M. W.

Dr Jaromír Kalus (1911–1999)

22 listopada 1999 r. zmarł Dr Jaromír Kalus, jeden z najbardziej znanych numizmatyków czechosłowackich. Urodził się w Opawie na czeskim Śląsku 5 września 1911 r. Jego ojcem był znany opawski lekarz Dr Ludvík Kalus. Maturę uzyskał w czeskim gimnazjum w Opawie, po czym za przykładem ojca studiował medycynę na Uniwersytecie Karola w Pradze. W 1946 r. został członkiem *Numismatické společnosti československé*. W 1948 r. był współzałożycielem, a po śmierci Františka Papouška (16 XII 1957), od stycznia 1958 r. przez blisko 15 lat przewodniczącym oddziału opawskiego tej organizacji. W 1968 r., gdy w Czechosłowacji nastąpiła odwilż, został współzałożycielem i przewodniczącym *Matices slezské*, która założyła czasopismo „Slezsko”. Po czterech latach komunistyczne władze zmusiły Macierz do zaprzestania działalności, a J. Kalusa do odejścia z zajmowanego stanowiska. Wyrzucono go także z rady redakcyjnej czasopisma „Numismatické listy”, której był członkiem od 1960 r. W 1972 r. zarząd główny *České numismatické společnosti* zarządził nowe wybory w oddziale opawskim, w którym już miejsca dla J. Kalusa nie było.

Trwale zapisał się w historii badań numizmatyki śląskiej Jaromír Kalus swoją publikacją *Bibliografie numismatické literatury o Slezsku a Kladsku*, Opava 1958 (Rec.: A. Więcek, „Kwartalnik Opolski”, 1958, nr 4, s. 185–186; J. Pošvár, „Slezský sborník”, 57, 1959, s. 129; tenże, „Moravské numismatické zprávy”, 5, 1959, s. 43). Opracował także szereg innych wartościowych publikacji (J. Kalus, *Mince a papírová platidla Slovenského státu*, NL, R. 6: 1951, s. 99–104; *Mince a papírová platidla Protektorátu Čechy a Morava*, NL, R. 7: 1952, s. 122–128; *Slezské vládní mincovny v letech 1526–1740*, SN, 1955, nr 2, s. 3–4, 1956, nr 3, s. 3–4; 1956, nr 4, s. 4; *Numismatické bádání v českém Slezsku*, SN, nr 13: 1958, s. 1–2; *Těšínské mincovnictví*,

„Slezsko” 3: 1971, s. 31–32; *Aus den Letzten Jahren der Breslauer Münze*, „Geldgeschichtliche Nachrichten”, nr 32: 1972, s. 263–264; *Regionální numismatické bádání v českém Slezsku*, [w:] *Numismatika a regionální historie. Sborník příspěvků přednesených na II. semináři muzejních pracovníků v numismatice: Karlovy Vary 18.–20. října 1977*, Praha 1982, s. 34–35; *Mincování v Opavě*, „Folia Numismatica”, nr 2: 1987, s. 19–26; *Vidnavský kvartník*, „Folia Numismatica”, nr 2: 1987, s. 27–28; *Mince knížectví těšínského*, Český Těšín 1994). Cenne i przydatne są jego autorstwa bardzo liczne recenzje i omówienia czeskich i zagranicznych publikacji mających związek z numizmatyką śląską.

Najważniejszym dziełem życia Jaromíra Kalusa było redagowane przez niego od października 1955 do grudnia 1971 r. czasopismo „Slezský numismatik”, wydawane przez *Slezské muzeum* w Opawie. Przyniosło ono szereg cennych artykułów dotyczących przede wszystkim numizmatyki śląskiej. Przyczyniło się do integracji badaczy zajmujących się śląskim pieniądzem. Publikowała w nim plejada najwybitniejszych czeskich i zagranicznych numizmatyków. Po 17 latach istnienia pismo zostało jednak zlikwidowane przez władze komunistyczne ze względu na — jak to uzasadniano — zbyt wąską specjalizację i nieregularność wydawania. Fakty były jednak inne — czasopismo ukazywało się 4–5 razy w roku w nakładzie 700 egzemplarzy. Znajdowało czytelników w Czechosłowacji, ale także i w Polsce, Austrii, Węgrzech, obu republikach niemieckich. Jedną z głównych przyczyn zamknięcia było to, że redaktor czasopisma nie akceptował panującego w Czechosłowacji ustroju i akcentował odrębność Śląska, przez co nie był ulubieńcem ówczesnych władz. Numizmatycy opawscy mieli dla niego o wiele więcej uznania, wydając w 1971 r. medal z okazji 60 rocznicy jego urodzin ([J. Strzałkowski] J.S., „Slezský Numismatik” o „Biuletynie Numizmatycznym”, BN, nr 7: 1972, s. 134–135). Uznanie dla J. Kalusa sięgało także poza granice Czechosłowacji, czego dowodem może być publikacja F. P. Maerckera, *300 Jahre Medailenkunst in Schlesien*, Krefeld-Hüls 1977, gdzie uwzględniono (s. 102) wspomniany medal. Polscy numizmatycy uhonorowali J. Kalusa przyznając mu na XX. Zjeździe PTA w Szczecinie w 1970 r. honorowe członkostwo tego Towarzystwa. Obdarowano go także medalem „Zasłużonemu dla numizmatyki polskiej”, który wrę-

czo mu w listopadzie 1970 r. w trakcie III Sejsji Numizmatycznej w Nowej Soli. W 1999 r. Oddział Wrocławski Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego z okazji 50. rocznicy swego istnienia obdarował go specjalnym dyplomem za „Zasługi dla numizmatyki śląskiej”.

J. Kalus był inicjatorem wybicia w 1963 r. pierwszego czesko-polskiego medalu poświęconego pamięci Jana Ewangelisty Purkyně, profesora uniwersytetów we Wrocławiu i Pradze (patrz: WN, R. 8: 1964, s. 206, tabl. XVII, 2; NL, R. 19: 1964, s. 119; SN, nr 1–2 (41–42): 1964, s. 6–7).

W dniach 4–7 czerwca 1964 r. odbywała się w Opawie pierwsza polsko-czechosłowacka konferencja numizmatyczna, w której udział wzięło wielu wybitnych numizmatyków (patrz: *Československo-polská numismatická konference*, Opava 1964 [druk 1965], ss. 60; J. Kalus, *Polsko-československá numismatická konference*, NL, R. 19: 1964, s. 190–191; R. Kiersnowski, *Polsko-czechosłowacka konferencja numizmatyczna w Opawie*, WN, R. 8: 1964, z. 3–4, s. 224–225). Znaczącą rolę w organizacji tego przedsięwzięcia odegrał J. Kalus, pełniąc też rolę gospodarza.

Z zainteresowaniem śledził życie naukowe w Polsce, uczestniczył np. w kolejnych sesjach numizmatycznych w Nowej Soli (w III. w 1970 r., IV. w 1973 r., V. w 1975 r.). W Polsce opublikował szereg interesujących artykułów (*Uwagi o śląskich brakteatach Mieszka opolsko-raciborskiego*, WN, R. 6: 1962, s. 219–224; *Domniemany brakteat Mieszka opolsko-raciborskiego*, „Opolski Rocznik Muzealny”, 1/1963, s. 103–106; *Pamiętki numizmatyczne związane z plebiscytem i III powstaniem śląskim w r. 1921*, „Kwartalnik Opolski”, nr 2, 1964, s. 75–80; *Karol Gotthelf Lessing – dyrektor mennicy wrocławskiej 1779–1812*, BN, 8: 1973, s. 155–157). Kończąc wrywkowy przegląd jego publikacji, wypada wspomnieć, iż w 1991 r. opublikował bardzo przydatny indeks zawartości „Slezského numismatika” (patrz moja recenzja w: WN, R. 36: 1992, s. 99–100).

Śmierć Jaromíra Kalusa przysłała niespodziewanie w 88 roku życia, choć od wielu lat już nie dopisywało mu zdrowie. Przez szereg lat prowadziłem z nim ożywioną korespondencję. Miałem też okazję spotykać się z nim osobiście. Ostatnie spotkanie miało miejsce w jego domu w Opawie 5 listopada 1999 r. Był zadowolony z odwiedzin — zapraszał do ponownych. Jego

nie najlepszy stan zdrowia nakazywał skrócić spotkanie do minimum — jednak widać było, że nasza rozmowa sprawia mu przyjemność, wielokrotnie podkreślał zadowolenie z kontaktów z polskimi numizmatykami. Warto wspomnieć, że bardzo ścisłe kontakty w Polsce utrzymywał z twórcą Muzeum Sztuki Medalierskiej dr. A. Więkiem z Wrocławia (J. Kalus, *Pozdrav do slezské Vratislavi*, NL, R. 48: 1993, nr 5–6, s. 178–179). O swoim stosunku do Polaków i numizmatyki śląskiej pisze we wzruszającym liście do Redakcji Biuletynu Numizmatycznego (nr 2–3 [100–101]: 1975, s. 6–7). W Śląsku był rozmiłowany, niech Mu śląska ziemia lekką będzie.

Robert Pieńkowski

Jubileusz Profesora Stefana Skowronka

Dnia 19 czerwca 2000 r. w pięknej scenerii Galerii Sztuki Starożytnej Muzeum Czartoryskich w Krakowie odbyła się uroczystość 50-lecia pracy muzealnej Profesora dr. Stefana Skowronka. Z tej okazji wielce zacnemu Jubilatowi wręczony został dedykowany Jego Osobie, kolejny tom *Notae Numismaticae-Zapisków Numizmatycznych* wydawanych przez Sekcję Numizmatyczną Komisji Archeologicznej PAN i Muzeum Narodowe w Krakowie. To ostatnie było też inicjatorem i gospodarzem spotkania. Przybyli na nie znakomici goście, wśród nich autorzy dedykowanych Profesorowi artykułów, przyjaciele, koledzy, dawni i obecni współpracownicy oraz uczniowie.

Uroczystość poprowadziła Dyrektor MNK Zofia Gołubiew, która witając wszystkich zebranych wyraziła swe uznanie dla Jubilata i zadowolenie z faktu wspólnego spotkania. Z kolei redaktor *Notae Numismaticae-Zapisków Numizmatycznych* Prof. dr Maciej Salamon w sposób nieszablonowy przedstawił gościom dorobek naukowy Profesora Skowronka, zwracając uwagę na rozległość Jego zainteresowań — od starożytności do czasów nowożytnych — a także niezwykłą osobowość jako uczonego i wychowawcy. Mówca uświadomił zebranym jak wielki pożytek może przynieść analiza stempla bitej przed wiekami monety, jeśli znajdzie się ona we właściwych rękach. Podkreślił umiejętności Profesora, który w swych pracach mistrzowsko dowodzi ile różnorodnych treści, piękna i bogactwa kryje niewielki krążek monetarny, potrafi przybliżyć starożytne kultury,

sposób myślenia dawnych ludzi i uczynić z numizmatyki dziedzinę frapującą dla czytelnika. Wskazał na główne obszary zainteresowań Jubilata: mennictwo Aleksandrii egipskiej, starożytnej Judei, zwłaszcza Heroda, monety tworzone w Grecji i koloniach greckich, zaznaczając, że są to domeny, w których jest On szeroko uznanym specjalistą. Zasugerował, iż współpraca Profesora z zespołem Kazimierza Michałowskiego nad skarbem solidów z Palmyry skierowała Jego zainteresowanie w stronę Bizancjum. Przypomniał, że artykuł Profesora dotyczący monet bizantyjsko-arabskich był pierwszym w polskim piśmiennictwie numizmatycznym. Zwrócił także uwagę na pożyteczne dla numizmatyków publikacje skarbów wczesnośredniowiecznych i znalezisk, a zwłaszcza na badania poświęcone losom monet antycznych w zbiorach muzealnych, uniwersyteckich i prywatnych kolekcjach. Podkreślił też znaczenie, jakie w dorobku Jubilata odgrywają prace dydaktyczne oraz dotyczące historii regionalnej. Jednocześnie stwierdził, że sam papier nie odgrywa roli, jaką Profesor pełni w swym środowisku uczelnianym i numizmatycznym, ponieważ Jego osobowość jest niepowtarzalna i jedyna. Na zakończenie nazwał Jubilata mistrzem krakowskiej numizmatyki.

Do muzealnej działalności Profesora, zwłaszcza okresu kiedy sprawował On funkcję kierownika Gabinetu Numizmatycznego MNK, nawiązała Bogumiła Haczewska — obecny szef Działu Numizmatycznego, przypominając różne ważne, ale i nieco zabawne momenty życia muzealnego. W swym wystąpieniu podkreśliła wielką życzliwość Jubilata, który zawsze gotów jest służyć swą wiedzą, radą i pomocą kolegom i współpracownikom, będąc równocześnie osobą skromną i unikającą rozgłosu.

Dr Jarosław Bodzek — dyrektor Muzeum Czartoryskich — zabrał głos jako były uczeń Profesora, z którym zetknął się podczas studiów archeologicznych na UJ. Jeszcze raz znalazła potwierdzenie opinia o wielkim wpływie, jaki wywiera On na uczniów i studentów, młodych adeptów archeologii i numizmatyki.

Dziękując za wszystkie wystąpienia i dowody uznania, Jubilat w formie pełnej erudycji, dyskretnego humoru i dystansu do własnej osoby, zapoznał zebranych z istotnymi faktami swego życiorysu. Jego biografię ukształtowały Uniwersytet Jagielloński, na którym ukończył potrójne studia filologiczno-archeologiczno-hi-

storyczne, Akademia Pedagogiczna i Muzeum Narodowe. Wspominał swoich mistrzów uniwersyteckich, wybitne indywidualności, którymi byli: Tadeusz Sinko, Seweryn Hammer, Ryszard Gansiniec, a przede wszystkim Ludwik Piotrowicz, stale zachęcający do studiów nad monetą jako epigraficznym i ikonograficznym źródłem poznania dziejów. To właśnie Prof. Piotrowicz skierował młodego człowieka do pracy w Gabinetzie Numizmatycznym MNK, gdzie Jego poprzednikiem był obecny Profesor Aleksander Krawczuk. Z nim też współpracował przez pewien czas w Zakładzie Historii Starożytnej UJ.

Niezatarte wrażenie pozostawiły w pamięci Profesora seminaria filozoficzne prowadzone przez Romana Ingardena.

W dziedzinie archeologii i muzealnictwa wiele zawdzięcza Jubilat Prof. Stanisławowi Janowi Gąsiorowskiemu, dawnemu opiekunowi zbiorów sztuki starożytnej w Muzeum Czartoryskich. Z wdzięcznością i wzruszeniem wspominał także Prof. Marię Ludwikę Bernhard oraz Prof. Kazimierza Michałowskiego, który wyrwał Go z pracy czysto gabinetowej w wielki świat archeologii Basenu Morza Śródziemnego. W zakresie numizmatyki współpra-

cował ponadto ze znakomitym archeologiem Prof. Kazimierzem Godłowskim. Wiele wsparcia w realizacji naukowych przedsięwzięć udzielił Jubilatowi Prof. Józef Wolski, którego nazwał „aniołem stróżem krakowskich starożytników”.

Nawiązując do pracy muzealnej, przypomniał kolejnych Dyrektorów, z którymi przyszło Mu współpracować, a także Prof. Zdzisława Żygulskiego, który w znacznym stopniu ukształtował Jego muzealną osobowość. Wiele ciepłych słów wypowiedział też pod adresem muzealnych kolegów i koleżanek oraz kontynuatorów krakowskiej tradycji archeologicznej: Profesorów Joachima Śliwy i Janusza Ostrowskiego.

W krótkiej notatce trudno oddać pełną autentycznej życzliwości, pogodną atmosferę tego spotkania, której głównym sprawcą był czcigodny Jubilat. Nie omieszkał zresztą wtrącić do swego wystąpienia paru barwnych anegdotek, które celnie charakteryzują codzienne życie muzealne i jego „specyficzny mikroklimat”. Życząc Profesorowi wiele zdrowia i dalszych twórczych lat, liczymy na Jego współpracę i nieustającą, inspirującą obecność wśród nas.

Elżbieta Korczyńska